

ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Павлова Інна Андріївна

*кандидат філологічних наук, доцент, Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
pavlovainna2005@gmail.com*

Дослідження ідіостилістичних особливостей мови окремих письменників є традиційними для українського мовознавчого простору і не втрачають своєї актуальності. Вивченню поетичної мови, зокрема поетичного мовлення шістдесятників, присвячені праці Г. Губаревої, К. Голобородька, С. Єрмоленко, В. Калашника, Л. Лисиченко, Л. Мацько, О. Маленко, А. Мойсієнка, Л. Пустовіт, Г. Сюти, В. Чабаненка та ін.

Простежуємо помітну увагу мовознавців власне до питань особливостей функціонування окремих частин мови в художньому дискурсі, їхніх стилістичних функцій, експресивної своєрідності, образного використання.

Числівник, як один засобів збагачення поетичного мовлення шістдесятників, містить значний прагматичний потенціал. Творчий доробок Л. Костенко, І. Драча, Б. Олійника, В. Стуса та М. Вінграновського – це поєднання різножанрових творів, у яких максимально використано можливості числівника. Числівник та його похідні у текстах шістдесятників стали виразним засобом створення яскравих, несподіваних смислів і образів.

Грунтовне дослідження числівникової палітри творів шістдесятників підтверджує факт впливу числівника на оригінальність стилю поетів, високий інтелектуалізм та асоціативну образність їх поетичного мовлення, орієнтацію на новизну, нестандартний мовно-естетичний пошук.

Числівники та їхні деривати у поетичному тексті створюють символічний простір. На думку А. Лосєва, символ – це «ідейна, образна чи ідейно-образна структура, що містить у собі вказівки на ті чи ті відмінні від неї предмети, для яких вона є узагальненням і нерозгорнутим знаком» [3, с. 26]. Відображення символіки числа в

семантиці і прагматиці сучасного числівника є наслідком його сакралізації і міфологізації.

Дослідження мови художньої літератури характеризується «детермінантним підходом, пошуком провідних, домінантних мовленнєвих засобів, що дозволяють виділити головні, «ключові» слова, семантичні текстові поля й т. ін.» [1, с. 278]. З-поміж способів вираження текстової домінанти на мовленнєвому рівні називають такі: 1. Оформлення смислу специфічними лексико-синтаксичними засобами, актуалізація смислу через його уведення в сильні позиції – позиції заголовка та епіграфа. 2. Повторюваність у тексті, висока частота вживання: поширеність певних граматичних явищ, переважання лексики конкретних словотвірних типів, тематичних груп, категорій (синоніми, антоніми), домінування функціонально-стилістичного забарвлення лексики, певного типу значення вживаних слів (пряме, метафоричне, метонімічне). 3. Нестандартне використання мовних одиниць, що досягається незвичним сполученням морфем, слів, речень [1, с. 280–281].

На думку Л. Гливінської, «кількісний, зокрема домінантний, аналіз поетичної лексики – це необхідна складова комплексного дослідження» [2, с. 18], оскільки він унаочнює закономірність у способах використання певних мовних одиниць письменником. Такою домінантною одиницею у поетичній мові шістдесятників є числівник і відчислівникові деривати.

Числівник та його форми у мові творів шістдесятників репрезентовані у різних позиціях, а саме: як одиниці художнього тексту, що є основною позицією, і як одиниці заголовку, що вважається сильною позицією.

Дослідження ідіостилю кожного поета як системи домінантних принципів вербалізації індивідуального художнього світу засвідчує, що числівники відзначаються частотою вживання, формують зони текстової статистичної напруженості (за визначенням Ю. Караулова статистична напруженість – «підвищена концентрація» у художньому тексті «навіть найбільш стандартних одиниць» [4, с. 123]) і є ядреними елементами авторського стилю. Висока частотність уживання, вагома кількісна характеристика виокремлюють ці одиниці на тлі інших частин мови.

На базі числівників породжується розмаїття стилістичних фігур та тропів, що надають тексту відповідної стильової тональності. Числівник мотивує широкий спектр метафоричних типів, моделює порівняння, є базою для створення синекдохи і метонімії, перифрази, типової для числівникових форм гіперболи.

Отже, всупереч обмеженій семантиці числівника, абстрагованому лексичному значенню, звернення до поетичної мови репрезентує додаткові конотації, переносні значення, поширеність певних числівників, дає можливість виявити інформацію щодо характерних рис ідіостилю кожного окремого поета. Дослідження функціонування мовних одиниць у поетичному тексті є актуальним і перспективним, уможливорює комплексний аналіз ідіостилю письменника, розкриття авторського задуму.

Список використаних джерел

1. Бабенко Л. Г., Васильев И. Е, Казарин Ю. В. Лингвистический анализ художественного текста: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Филология». Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2000. 534 с.
2. Гливінська Л. К. Актуальні аспекти вивчення поетичної мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 2012. Вип. 8. С. 14–19.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Наука, 1987. 264 с.
4. Лосев А. Ф. Проблемы символа и реалистическое искусство. Москва : Искусство, 1976. 367 с.

СЛОВОТВІРНЕ ГНІЗДО СЛОВА ХАБАР

Поповський Анатолій Михайлович

*доктор філологічних наук, професор, Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ, popovsaki@i.ua*

У час реформаторських заходів суверенного суспільства України в засобах масової комунікації як в усному, так і писемному мовленні активізувалося слово **хабар**, яке в лексикографічних працях тлумачиться так: **хабар** «гроші або речі, що даються службовій особі як підкуп» [1, VI, с. 146]; **хабар** (плата службовій особі за якусь послугу як підкуп) [2, II, с. 832].